

KOLOZSVÁRI KÖZLÖNY

SZERKESZTOI SZÁLLÁS:

külső monostorútcza 152 szám alatt.

Megjelenik lap hetenkint négyszer a. m. Vasárnap, Kedden, Csütörtökön és Szombaton.
 Ára évi negyvedre 3 ft. o. 6. Hirdetési ár: négyhasábos sorot először 7 kr., másodsor 6 kr., harmadsor 5 kr. o. 6. s minden hirdetés után 30 kr. bélyegdíj. Előfizetés s hirdetés a kiadó-hivatalnál kezelik.

KIADÓ-HIVATAL:

Középütcza, STRIN J. Könyvkereskedése.

Kolozsvár, augusztus 24-kén 1861.

A Királyhágón inneni nem magyar nemzetiségűek bizonyos párttörvények 1848-diki törvényeink ellen szegüléseket azzal indokolják, hogy nemzeti érdekeik ezen törvények némely cikkei által veszélyeztetve vannak. Maga a július 21-iki legfelsőbb leirat is fölvette ez indokukat.

Négy hónap óta, hogy a megyei alkotmányos küzdő sorompói nálunk is felnyitottak, egymással versenyeztek a törvényhatóságok e nemzeti érdekek elmozdítására. A statutarius jog legtúlzottabb értelmezése mellett kimondották közigazgatásai ügykezelésükben a területükön divatozó nyelvek egyenjogú használatát; határozataikat azonnal életbeléptették; a hivatalok megosztásában méltányosság azon határig terjesztették ki, melyen túl csak a polgárisodás, a közműveltség parancsszabályainak kiigényolása következett volna, s nem egy eset volt, hogy egy-egy több helyre alkalmazott egyéniség, mint a nagy Homér születéshelye fölött hét város versengett. Sőt a törvényhozásra is irányadólag kívántak hatni, ohajtásukat nyilvánítván, hogy a nemzeti jogegyenlőség mielőbb törvényben mondassék ki.

Nem szándékunk szemlét tartani a felett, miképen viszonyozva különböző oldalról e testvéries előzékenység. Nem azért dugtuk mi be füleinket a román journalistika annyi ingerlő kihívásainak — melyekben utóljára az is bününkül volt felróva, hogy hitregyünkben külön istenünk van, s hogy Vörösmarti a szózatot irta — mintha nem értettük volna a nyelvet, nem láttuk volna be a célzásokat, s nem fájt volna lelkünknek annyi méltatlan megtámadás; hanem mert izgalmas időkben inkább eltűrjük a rideg cynismus, a vastag ignorantia vádját, mintsem herostratusi dicsőséget keressünk abban, hogy soha elég gyöngéden nem kezelhető kérdések ingerült vitatása által üszköt dobjunk a gyűlékony szenvedélyek árjába.

Sőt mentségeül hozzuk fel a nemzetiségük miatt aggódóknak, hogy mindaddig, míg a jogterjesztési törekvések csak megyei téren mozogtak, némileg igazolva lehetett aggodalmuk azon jogelv által, miszerint helyhatósági szabály országos törvény ellenében érvénytelen; s még ott van az 5-dik törvény-cikkben, hogy a képviselőnek, egyéb képességei közt bírnia kell a magyar nyelvet, s a 16-dikban, hogy a törvényhatóságok tanácskozási és ügykezelési nyelve egyedül a magyar, nem lehet rossz neven venni attól félélmüket, hogy egy rájuk nézve kevésbé előnyös politikai fordulat alkalmával, az országos törvény el nem vitatható uralma megsemmisítheti a helyhatósági jog túlterjeszkedése által született kedvezményeket.

Ezen aggodalmaknak, ha őszinték, véget kellett hogy vessen a nemzetiségi kérdés tárgyában kiküldött bizottmány munkálata; mely nem bevégezt törvény ugyan, de legalább a törvényhozó hatalom egyik illetékes felének akaratnyilvánítása.

Ezen javaslatban ki van mondva az általános nemzeti jogegyenlőség a következő szavakkal: „az országban lakó minden népek, névszerint: magyar, szláv, román, német, szerb, orosz stb. egyenjogú nemzetiségeknek tekintendők.”

Ki van mondva nemcsak az, hogy az egyesek anyanyelvüket szóval és írásban az államhatalom legfelsőbb fokáig szabadon használhatják; nemcsak az, hogy a községek és törvényhatóságok ügykezelési nyelvét a közgyűlés határozza meg; hanem ki van mondva az is, hogy az olyan egyes ajku hatóságok, melyeknek ügykezelési nyelve ugyanaz, egymással e (nem magyar) nyelven is közlekedhetnek.

Egyedül az országgyűlés és államhatóságok tanácskozási és ügykezelési, s a törvényhatóságok fölfelé közlekedési nyelveül van a magyar kizárólag fentartva.

Nincsenek biztos adataink arról, hogy e javaslat mennyire elégti ki nem magyar testvéreink ohajtásait. De fölteszünk annyi elfogulatlan józanságot, és méltányosságot bennök, hogy átlássák, miként e javaslatban kijelölt határokon is túlvinni a nemzeti-igények kielégítését, vagy úgy lehetne, hogy

a törvényhozás, és felsőbb kormányzat termeiben nyolcz, kilencz nyelvű bábeli zürzavar által tegyük az egymást megértést, s így a dolgok folvamat lehetővé, vagy úgy, hogy mint Svájcban a „Vorort“ úgy változzék nálunk a hivatalos nyelv s igen természetesen a hivatali személyzet is, nyolcz kilencz évi évfordulatban: a mit, meg vagyunk győződve, egyaránt képtelenségnek tartanak.

Azonban mint mindenütt az életben, úgy legkivált a politikában is, nem mindig az általános, hanem a viszonyos becsét kell vizsgálunk. S azt kérjük Királyhágón inneni nem magyar ajku testvéreinktől: hiszik-e, lehetségesnek tartják-e, egy külön tartománynyá erőszakolt Erdélyben a nemzetiségi kérdés igazságosabb és méltányosabb megoldását?

Ime a százsz nemzeti gyűlés közelebbi ülésében, hosszas és ingerült vitaközlés után, határozattá lett a regulativum punctumok revisio alá vétele. Erős kevesebbség küzdött a mellett, hogy Erdély államjogi helyzetének végleges eldőléseig maradjanak a szabálypontok érintetlenül; azonban a körülmények halaszthatlan követeléseinek fegyvereivel győzött a reformpárt.

Mi nem akarunk az 1805-i törvényhozáson kívül bévitt szabályzat mellett lánccsát törni, melyről tudjuk, hogy ha szigorúan alkalmaztatik, ha még tízannyi is volna a nem százsz nemzetiségűek száma, soha egyetlen egy nem százsz egyének nem lesz alkalma a közügyekbe való befolyását érvényesíteni, annyival kevésbé közvetlen tényezőül működni a közdolgokban. De pártolónak elvitázhatlan az az érdeme, hogy nem akarnak holmi felszeg intézkedésekkel az egyedül illetékes törvényhozás útjába vágni. Azonban valjon a revisiopárt fog-e részesülni azon elismerésben, hogy munkálata a hon kívánatainak, egy szabadelvű törvényhozás irányelveinek megfelelő, s a méltányos igényeket kielégíti?

Előttünk fekszik az aug. 10-iki ülésben előterjesztett azon javaslat, mely sinormértékül volt szorgalmazó a szabálypontokat átvizsgáló bizottság működésében, s melyet a revisiopárt programjának lehet tekintenünk. E javaslat 1. pontja szerint „a százszföld minden lakói a személyes jogegyenlőség teljes élvezetbe lépnek”; a 2. pont pedig „nemzeti jogegyenlőséget és minden nemzeti igényeket a tanodai és egyházi ügyekben egyenlő olalomra szorit.”

Tessék összehasonlítani tenni a pesti és székelyi javaslatok között, hozzá véve még, hogy amott egy ezredéves alkotmány gránitalapjain álló országos törvényhozó test terjeszt ki jogokat; míg itt egy pár ezer lelket képviselő helyhatóság arrogál magának törvényhozói illetékességet s decretálgat országos törvény ellenére jogmegszorításokat. O...

Levél az erdélyi Hegyaljáról.

A július 21-iki kir. leiratban elvégre érvül hozott a román nemzet erdélyi ügyvezetőinek mindenütt, hol csak lehetett felhasználta azon állítása, hogy az unio nem törvény, mert a román nemzet szabad beleegyezése nélkül lön elhatározva. Ha a kir. leiratok törvény erejével bírnának, akkor e pár szóval el volna törölve egész alkotmányunk. Mert nincs egy törvény, egy oklevél, vagy kölesönös alapszerződés egész alkotmányunkban, miről épp ezt nem lehetne mondani. Azonban nem ezünk azt magyarázni, hogy az Erdély unioját elreklő törvényezikkek a törvényesség minden kelleivel bírnak, tudják ezt a románok szintén úgy mint mi, s egyik legtekintélyesebb jogtudósuk M. Gozdu Manó ur is nem a törvényesség criteriuma ellen kelt ki, csak annyit mondott, hogy az erdélyi románok sérelmet találhatnak abban, hogy az unio náluk nélkül jött létre.

De kérdésbe hozzuk, mert mindnyájunkat is nagyon érdekel, mit nyert mindezzel a román nemzeti ügy?

Hogy azt megítélhessük, felhívjuk román atyánkfiait, tekintsenek be a kir. leiratnak a fennebbi állítást megelőző basábjába, hol az 1848-ki magyarhoni legényegesebb s az ország független kormányzatát célzó törvényezikkekéről az mondatik: „a mint azokat általában eddig soha el nem ismertük, úgy jövőre is elismerni — mire magunkat személyesen kötelezve nem tartjuk — nem fogjuk.”

Ebből látni lehet, hogy az uralkodó a törvényeket csak azon elv bavalása mellett, hogy őt a törvények nem kötelezik, tagadhatja meg. Miből önként következik, hogy az alkotmány formái között hozott és szentesített törvények szétlépése csak oly alapon lehetséges, melyre viszont a nemzetek nem építhetik századokra szóló szabadságaikat.

Igy, ha igaz az, hogy az unio-törvények negatiojára az erdélyi románok conferentiái s petíciói csakugyan befolyást gyakoroltak: úgy ők maguk nyújtottak segédkezet nemzeti önállásuk egyetlen törvényes alapjának, s közvetve a minden nemzetiséget egyiránt védő alkotmányunk szétrombolásához.

Mert egy oly alkotmány, melyből a hatalom tetszés szerint, vagy pártok unszolására, a törvényeket kiszemelgetheti s egy vagy más lapot kiszakaszkodhat, alkotmány lenni megszűnik.

Az alkotmányos utól eltérő petícionálisok törvényerejű határozatokra nem vezethetnek s legfeljebb csak ürügyül szolgálhatnak arra, hogy az alkotmányon csorba ejtessék. A fenforgó eset csalhatatlan bizonyossága ezen állításnak. Mert míg egyfelől a kir. leirat az 1848 ki törvényeket, melyekben minden nemzetek egyenjogúságának biztosítása alap-szik, el nem akarja ismerni, addig másfelől szükségessé teszi az országgyűlést felszólítani, „hogy a nem magyar ajku lakosok nemzetiségei, jogai iránt törvényjavaslatot készítsen.” Közvetlen a román nemzeti ügyre nézve ez annyit tesz, hogy a nemzet politikai léte, melyet már egyszer a törvény garantizált, ezen törvénynek megszüntetésével törvényjavaslat tárgyává szálítattnék le.

Mi soha sem szüntünk meg román atyánkfiait alkotmányos utól eltérő eljárásait köve kezmenyeire figyelmeztetni. Annál kevésbé tehetjük ezt most, mikor az együtt lakó nemzetek egyetértése szükségesebbé vált, mint volt valaha. Jelenben egy honfiai szentebb, sürgetőbb feladata nem lehet, mint az, hogy állásához, tehetségéhez képest 12 évtől fogva megszüntetett alkotmányunk helyreállítására közreműködjen. De mennyire nehezítették a cél elérése, ha a helyett, hogy e szent törekvésben egyesülünk, egyik vagy másik nemzetiség szüntelen azt kialtozza: „Fejedelem, könyörgünk, szegd meg a törvényeket, hiszen nem te alkotad azokat, téged azok nem köteleznek.”

Római atyánkfiai között, kik újabb időben a nemzeti ügy vezetőiként tűntek fel, számosan vannak, kik nem magán érdekeket, hanem az ügy előhaladását tartották szemek előtt. Csak ezekhez szólnak, most mikor a haza elvárja, hogy minden honfi betöltse kötelességét, most mikor nem késő az elkövetett hibák lépések helyreigazítása.

Kérjük, tanulmányozzák közjogunkat. Hogy ismerjük meg erősségeit azon alkotmányunk, melyet egy három százados hatalmas ellentérvés megdönteni nem bírt, s melynek védfaljai között boldogságra fejlődhetik egyiránt minden nemzetiség. S ha ők azt mondják, hogy a román nemzet eddig az alkotmány sánczain kívül állott, — mit mi ugyan tagadunk, mert a kiváltságok korában nemzetiségi megkülönböztetés nem létezett — úgy most, mikor a kapukon belől állnak, ne emeljenek romboló kezét a védbástyák ellen.

Nézzék át a törvényhozás századokon át egybefüggő tényeit, nem megannyi gránitdarabok e azok, melyek az ősi formák között, de a kor igényeihez képest, az erős vár falaiba beillesztettek? S nem fogják-e úgy tanálni, hogy egynek erőszakos kimozdítása az egészhez összemúlással fejegetné? S viszont az idők során fölmerülő legméltánylatosabb igényei is a testvéreinknek beilleszthetők-e oda s számíthatnak-e állandóságra, ha azok idegen örök által a védfalakoni réstörés által eszközöltetnek?

Ohajtánók, hogy az igaz román honfiak ne a közelmúltban nyilvánult törekvésekben keressék dicsőségetket, melyeket politikai hibáknak nem nevezni lehetetlen, hanem álljanak soraink közé a törvényesség oltalmára; itt az idő, hol kiki a polgári erények koszoruját kiérdemelheti magának.

A mi törvény melletti küzdelmeinket a mivel világ részvétellel kíséri, s ha győzünk, az emberiség együtt inneplivelünk diadalát.

Ohajtánók, hogy tanulmányozzák Erdély statistikáját; akkor az 1848-ki törvényekben, melyek jogot csak osztogattak, de nem vettek el senkitől, legkisebb sérelmet sem fognak találni; ha felszámítják az erdélyi román nemesekek tetemes számát, mely Alsó-Fejérben a magyarokét megközelíti, Hunyadban pedig háromszorta meghaladja.

Kiváncos volna, hogy azon román honfitársaink, kik minden alkalomkor nemzetük nevében szoktak felszólalni, tanulmányozzák saját népük jellemét. Mely dacára minden misticatiónak, félreismerhetetlen jelét adja az alkotmányosági érettségnek. Többek között azon törvényben nem győkezőz theorának életbeléptetése mellett, hogy a népszám nem pedig a törvényes képesség legyen a megye beligazgatásának factora, mi minden megyékben a román nemzeti ügy állítólagos vezetői által elpróbáltatott, sehol sem kardskodott. A július 8-iki hunyadmegyei közgyűlésen elvitázhatatlan bizonyosságot adta e nép annak, hogy a törvényt tisztelt, midőn saját szónokait, kik a megyei bizottmányt, nem a törvényes képesség s nem is a nemzetközi egyenjogúság, hanem a román népszám aránya szerint követelték alkalmatni, minoritásba hagyta. E nép azon reményre jogosít, hogy egy fedél egy alkotmány alatt, vele testvéreileg megférünk.

De annál fontosabb azoknak feladata, kik az ő nevében szólnak. Azért ne vegyék rossz neven, ha azon nagy felelősségre figyelmeztetjük, melyet ekkép magukra vállálnak, s ha kimondjuk, hogy mig alkotmányos küzdelmeinkben, érdekegyesületek számba nem véve, ellentünk működnek, saját nemzetiségük ellen vétnek.

Iskola Alapítvány - Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár © Fundatia pentru Scoală - BCU Cluj-Napoca.

elnök megjegyzi, hogy miután a Fiuméba küldött királyi biztos néhány nap múlva különben is visszatér: a Kvaternik által javasolt indítvány elkészült.

Folytatatik tehát a tárgyalás azon törvényezéki fölött, mely Fiuménak a háromgye királyságba való bekebelezését, s az újonnan szervezett Fiume vármegye beczikkelyezését illeti.

Voncsina a középponti bizottmány indítványa mellé nyilatkozik, így Kvaternik is; ez utóbbi csodálkozván a fölött, hogy Smaics főispán Fiumét „mint saját testületet” akarja bekebelezetni; ez azon veszélynek tenne ki bennünket, hogy Fiuméből külön osztrák koronaország alakíthatnánk. Azon nézetnek is ellenmond, melyet Kukuljevics nyilvánítt, hogy t. i. Fiume megye egy része Zágrábmegyéből alkotmányellenesen szakaszoltatott volna ki. Egyik megyegyűlése sem protestált ezen el-, illetőleg oda csatolás ellen: tehát törvényes az. — Fiuménak bekebelezését az anyagi haszon is kívánja.

Ocsics: Ujra akarjuk-e Fiumét bekebelezni, vagy pedig régi jogunk alapján? E jog kétségbevonhatlan: mert ki meri tagadni, hogy Fiume a miénk, és ott a bán parancsol. A mi a horvát partvidéket illeti: nem kell erre nézve új törvényezéket alkotni, ott van az 1777-iki. E egybíránt nem lát okot: miért kellene éppen most beczikkelyezni az újon szervezett Fiume vármegyét, megtörténhetik ez majd a vármegyék végleges organizálása alkalmával is.

Balog valamint Zlatarovic a központi választmány javaslatát mellett van; az utóbbi Ocsicsnak végmegjegyzését is magáévá tévén.

Vrbancics nem akarja Fiumét különös testülettel elismerni; Smaics indítványa csak a provincializmust támogatja; ő nem lát okot: miért ne nevezhetnők Fiumét a miénknek? Ez az országgyűlés előbbi határozata ellen is volna. Pártolja Kukuljevics nézetét.

Mrazovic valamint Zágráb városát egy Fiumét is saját testületnek tekinti, de nem olyannak, mely közvetlen a birodalom alatt áll: mert ezen elv könnyen Bécsbe vagy Pestre tehető át Fiume igazgatásának központjára. A Fiume vármegye beczikkelyeztetésével nem kell a megyék végleges szervezéseig várni. Krizanic és Veber a választmányi javaslatot pártolják.

Smaics főispán ellene van Kukuljevics zágrábmegyei főispán azon nézetének, hogy Fiume megye bányakerülete Zágrábmegyéhez visszacsatoltassék. Megköszönék azt az ottani lakosok, kiknek 20 mfnyire kellene, akkor megyegyűlésekre járnok. Fiuménak mindig saját igazgatása, intézményei, más kikötőkben saját konzulai voltak: miért ne lenne az tehát bízské multjára? Ha Fiumét mint saját testületet bekebelezük be: ezzel senkinek sem ártunk, s a fiuméiaknak kellemes dolgot cselekszünk.

Kukuljevics főispán két részre osztja a tárgyat: 1) Fiume városának kikötőjének és területének bekebelezése. 2) Fiume vármegye beczikkelyezése. Fiume mindig szabad, különösen igazgatott helybátóság volt, csak valljuk meg az igazat; az ő saját viszonyai iránt a magyar kormány is tekintettel volt: kell hogy mi is avval legyünk. E helybátóságnak különös önkormányzatot kell tehát adnunk, alkotmányunk és hazánk épségének meg nem sértésével. — Szónok ellenzi Fiume vármegye rögtöni beczikkelyezését: mert mint Zágráb főispánja mindenekelőtt e megyét óhajtja e tárgyban megkérdőztetni, mert ettől szakaszottat el a bányai és a vinodolji kerület.

A dolog szavazatra kerülván Racsai következő javaslatát fogadtattatott el nagy többséggel.

„Fiume városa és kerülete kikötőjével és az egész horvát partvidékkel b. e. Mária Theresia királynő 1777. sept. 5-diki legmagasb rendeletének és leiratának, továbbá az ő, a rendekhez intézett 1778. apr. 10-iki kir. leiratának, és a háromgye királyság 1808. évi országgyűlése 8-ik t. czikkének értelmében ezenel ismételve Horvátország- és ez által a háromgye királyság kiegészítő és elválaszthatlan részét jelentetik ki; az újabb időben szervezett Fiume vármegye ezenel beczikkelyeztetik.”

Az elnök: Szerémség táviratilag tudatja, hogy követit megválasztja, de miután nem képes nekik uti előleget adni: kéri, hogy fordulna e tekintetben az országgyűlés a bához. — E kérelem általánosan támogatatik, és ki vitelére az elnök bizatik meg.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Dobokavármegyének folyó évi szeptember 2-dikán Szamosújvárt bizottmányi ülésé leend. Szeptember 9-kén pedig ugyanott törvényszék fog tartatni.

— Liptómege augusztus 13-dikán tartott bizottmányi üléséből az alsó és felső házhoz s Deák Ferenczhez is külön bizalmi szavazatokat intézett. Liptómege a jelenlegi felső táblát ekkép jellemzi: „csak ilyenek lehetnek az igaz honfiak.”

Vay Miklós b. mint Borsodmegye csáthi kerületének képviselője e hó 18-kán nyújtotta be megbízó levelét az alsóház elnökének.

— A zempleni munkási püsp. megyei magyar-oroszok pesti lapokban közölt nyilatkozatokban kijelentik, hogy ők semminemű nemzetiségi programmal sem a püspöki kormányhoz, sem az országgyűléshez nem járultak. Ők teljes reményüket csak a jelen országgyűlésben helyezve, nyugodtan várják nemzetiségük jogos igényeinek büles megoldását, s ellene mondanak minden, a hon integritás és közalkotmánya ellen intézett separatistius törekvéseknek. Nemzetiségük csak a magyar alkotmány sánczai közti remélheti felvirágzását.

— A mármarosai ruthén nép előbbkelői és előjárói hasonlólag tiltakoztak mindazon nyilatkozatok ellen, melyek akár az országgyűlés előtt, akár hírlapokban vagy másutt egyesek által, a ruthén nép nevében s mint a ruthén nép nemzetiségi igényei tételnek. Ők az 1848-diki törvények szelleméhez alkalmazott kívánságaikat csak akkor kívánják előtérjesztelni, ha az ország közjógi állapota rendben lesz; „nehogy, így szólnak, közös ellenünk a magyar nemzet

törvényes kívánalmait ellenében, ezen lépésünkkel is a maga eljárásának helyességét az európai közvélemény előtt indokolni merész legyen.”

— Somogy megye szeptember 2-kán tartandó közgyűlésének főtaggyát a kesztelyi Georgicon fölélesztése fogja képezni.

— Homoródról írják nekünk: A tapasztalás jó, de sokszor nem a legkedvesebb iskola. És fürdőnk a szenvedőknek bányász kell ez iskolába járni. Mint nem rendes használója e fürdőnek kitűnő bizonyítványt nem mutathatok be e lapok tisztelt olvasóinak; de legalább annyit láthatnak belőle, hogy nem hiában voltam itten, soraimmal használni kívánok. Boldog, ki a más káran tanul. Ide jöve-telemmel arról győződtem meg legelőbb is, hogy a természet mindent adott e fürdőnek: gyönyörű vidéket, bőforrású gyógyvizet ivásra, fürdőre egyaránt. Zúgó patakjaiban kristályvizet, pisztrángot és rákot nagy mennyiségben, közel fenyevesei között epert, málnát bőséggel, hanem az em berek, e vidék ugynevezett tulajdonosai igen keveset tettek e fürdőért. Vendégölt kerestem, találtam egy rossz koresomát, azaz: azt mondják, a kik ettek belőle, hogy a koresomáros uram ételeit becsületes konyhához szokott embernek megenni nem lehet — bora meglehetősen van, de erre kevésbé van szükségük a fürdővendégeknek. Szerencsére, hogy a magyar ember háza megannyi vendégfogadó, s ezt mondhatni a családok, konyhás vendégeknek szállásáról is, csakhogy a szegény ember a végén is átálja mások szíveségéből élni, miért sokan egyebet sem tehetnek, mint szíves köszönetet mondani, mit magam is nyilvánítok az illetőknek. Szállást kerestem s e végre tudakozódttam a felügyelő ur után, beutasítottak egy nyitott ajtú szobába, csizmadia tilt a tükén, közel hozzá egy igénytelen székely-nő mosogatót, kérdeztem e nőről a felügyelő ur hollétét. „A micsodás — ugymond — az bizony az én uram, hanem azért kár volt a kalapját levenni.” Én tettem szokásból, de valóban a felügyelő uram igénytelen göb székől emből, mint sok oláhfalvi, alig érdemli a kalap-emelést. A haszonbérlok szintén oláhfalvi közemberek, kevésbé előbb való amannál. A fürdőre, kutra nem fordítanak — mondhatni — semmi figyelmet. Bízák a vendégekre, élnek velők a mint tetszik, vagy mint lehet. Éppen ma itt az erdő, fenyevesek között történt, hogy fahányban a meleg-fürdőben nem volt meleg víz. Csak egy néhány lépésbe, egy-két fejsze-esapásba került volna, de hiába, a fürdőfelügyelő contretusa azt tartja, hogy ő csak a kész fából tartozik fűteni, a haszonbérlok pedig jobbnak látták szénát csinálni, mint fát hozni. Oh és még mennyi mindent el lehetne panaszolni ellenük. A többek közt azt is, hogy a kik megrendelés után bizonyos szállásra jöttek, szállásaikat elfoglalva találták, s így ideig-meddig az uton maradtak. Valóban egy-két ily egyéniség ismerése után az ember hajlandó elhinni az oláh-falviakról keringő országos meséket. Én tanácsolnám a jámbor birtokos atyafiaknak, hogy jövőre ahoz értő haszonbér-lőről s mindenekfelett vendégfősről gondoskodjanak, hogy legyen itt is baladás, rend, tisztaság, hogy nemcsak szíveségből, de pénzéből is élhessen a magános vendég, — különben még nagyobb lesz a pusztulás s lassanként a fürdő-vendégek mindinkább kimaradnak, dacára annak, hogy Homorod a természet által egyik első rendű fürdőnek van hivatva. A vendégek száma mintegy 80-ra megyen; annyi, mennyit a meglévő szállások befogadhatnak. Szállás és vendégfő hiányában többen a hogy jöttek, visszatértek. Voltak valami udvarhelyi zenészek is — pénzt gyűjtöttek s azzal tovább álltak. Mintegy három székely falu ifjúsága a mult vasárnap itten mulatott, másféle bárlól nem tehetünk említést. Időjárás a legkedvezőbb.

— Egy utazó írja nekünk: Pár napig Brassóban mulatván, azon hír, hogy a hétfalusi csángók e hó 18-án néptünnepélyt fognak tartani, engem is kíváncsivá tett és én is sietek az ünnepély örömeiben résztvenni. Míg részletekbe bocsátkoznám, előre meg kell jegyezmem, hogy ezen ünnepély minden évben megtartását a hétfalusi magyar lutherana lelkész urak még tavaly elhatározták vala. De sajnálatlat tapasztalók, hogy azon üdvös határozatot kevés kivétellel az illető lelkész urak nem vevék gyakorlatba; ez ünnepélyen sem magok, sem hallgatóik nem jelenlev meg. Azonban meglepett bácsfalusi lelkész t. Barcsa Mihály ur hazafiu buzgósa. Ugyanis ő nemcsak most, de a mult évben is megtartá azon szerény néptünnepélyt, s most is ott a természet szabad templomában hallgatói felfogásához mért rövid és velős beszéddel buzdítá őket a kedves haza szeretetére. Beszède végén felszólítá mindkét nemet levi ifjait, gyermekeit bácsfalunak, hogy ki-ki tehetsége szerént szavaljon mit tetszik, és ki érdemes lesz reá könyvet fog kapni jutalmul. Az ezen alkalommal kiosztott hasznos könyvek kegyes adakozók buzgósaiból teltek ki, melyhez az illető t. érdemes lelkész ur is tetemes segédlemmel járult. Szavaltattat a többek között a „Szózat” és a nép „Hymnus”, s Széchenyi halálára írt két költemény. Általán mind gyermekek szavaltak, a fiatalok közül egynek sem lévén bátorsága előállni. Megjegyzendő, hogy a türkösi káplán ur is hűveivel együtt résztvett az ünnepély szerény örömeiben; sajnos azonban, hogy az énekarak innen is elkészült és így kevés számmal lehetének szerencsések csak egy rögtönözve a „Szózat”-ot és Hymnus-t eldalolni.

Azon forró ohajttal zárom be igénytelen soraimat, hogy vajha a hétfalusi népnek sok oly vezetői, pásztorai, Mozesei lennének, mint a bácsfalvi érdemdús lelkész ur, kit az Isten éltesen és tartson meg buzgó nyájá és a kedves haza számára. Brassó, aug. 19. 1861.

POLITIKAI HIREK.

Az angol és franczi lapok közelebből sokat foglalkoznak Fezudinand Maximilian ausztriai főherczeg angolországi utazásával. A főhg. Charlotte főhgóné, Leopold leányának kíséretében Southamptonba érkezvén, a pályavaron a polgár nagy és városi testület által ünnepélyesen fogadtatt. Az ily alkalmaknál szokásos kifejezésektől ékes adresse-ben, mely a főhgnek átnyújtott, többek közt felhozattott, hogy Southampton mint kereskedő város és kikötőhely a száraz-

földi nemzetekkeli forgalmát szélesbitni óhajtja, minél fogva figyelmét a „nagy Ausztriára” és termékbőségére irányozza. A főherczeg egy igen alkotmányos szellemű beszédben közönte meg az ünnepélyes fogadást. Többek közt mondá: „Az én házam is alkotmányos most, mint az önöké, s minthogy tele van hajlandósággal a szabadságra, s mint-hogy sok tekintetben hasonlít Angliához, azon hitben élek, hogy minden nap erősebb rokonszenvet hozand Anglia és Ausztria közt létre, minek következtében a két birodalom politikailag és kereskedelmileg fog egymáshoz közeledni.” E beszédre nézve a „Times” megjegyzi, hogy a főherczeg előre elkészített írásból olvasta fel. — A főherczeg meglátogatta a városi községtanács és más hivatalnokok kíséretében a hajógyárakat. Az ünnepélyt szokás szerint lakoma zárta be, melyen a polgárnagy elnökölt s melyre több igen kitűnő vendég vala hivatalos. Azonban Palmerston lord és lady írásban meintegettek magukat a meg nem jelen-hetésért; hasonlókép tön Granville lord, ki elmara-dásának okául azt hozá fel, hogy az Alice hgnő házassági szerződésének rendezése és aláírásával megbízott választ-mánynak ülése van.

A francia lapok előtt különösen feltűnt a fbg és gr. Apponyi londoni osztrák követ felette szabadelmű, felette alkotmányos s az ausztriai népeknek az angolhoz való felette nagy rokonságát tanusító beszéde. A „Patrie” mind-ezen nyilatkozatokat személyes véleményeknek és jámbor ohajtásoknak mondja, melyeknek kevés értelme van akkor, midőn a bécsi kormány azon jártatja esztét, hogy — felosz-lassa a magyar országgyűlést.

„Egy Anglia és Ausztria közti szövetség — ugymond az „Independence” — hasznos volna, kivált utóbbra nézve; de ne ámitsák magukat a bécsi kormány-férfiak. Valameddig a birodalom népeinek ocsroyált alkot-mányok szabályos életet nem nyer; valameddig a ma-gyarok és szlávok el nem fogadják, valameddig Velence nem adatik át Olaszországnak: mindaddig kivihetetlen egy Anglia és Ausztria közti szövetség! és ha a közvélemény ellenszenvi daczára sikertelne is e szövetsé-get megkötni, bizonyos eshetőségek fenyegetésre, nem le-het az sem sikeres, s tartós!”

— Az „Opinion Nationale” aug. 16-ki számában je-lenti, mikép a magyar országgyűlés feliratára az osztrák minisztertanács az országgyűlés feloszlását határozta. „A császári leirat — ugymond — mely hétfőn (19) fog meg-jelenni, az országgyűlés kétségkívül Európához intézett ma-nifestummal fog felelni. Európa pedig minden bizonynyal igazat ad Magyarországnak!”

— Párisi tudósítás szerint, melyet a „P. Lloyd” kö-zöl, biteles a hír, hogy Palmerston lord a Dunlop Magyar-oroszról szóló jelentéseit néhány példányban kinyomatta és azt a követségek közt kiosztá. Hogy Palmerston l. épp oly pillanatban tesz ily merész lépést, midőn minden angol lap a southamptoni toasztokról ír, ennek nagy a jelentősége.

— A „Weser Ztg.” egy igen alapos czikkben figy-elmezteti Ausztriát, hogy olasz- és németországi szereplés-nek vége, hogy birodalmának súlypontja Magyarorszá-g és saját fenállásának egyedüli biztosítéka, ha szent István koronája és az örökös tartományok közt a törvényes dualismust elismeri, s azt az 1848-diki törvények szel-lemében garantírozza.

— Belga külügyminiszter Vries félhivatalosan jelenti Victor Emanuel brüsszeli képviselőjének, hogy Belgium elismeri az olasz királyságot. Allitják, hogy köze-lebből Poroszország is elismeri, s ez lesz a berlini új ka-binet első tette.

— Az „Opinione” jelenti: Cialdini beadt lemondását a helytartóság vezetésére nézve, s csak a katonai főparancs-nokságot akarja megtartani. Ő betöltendi missioját; kitisz-títja a rablókat az országból, s a helytartóságot is vezeten-di addig, míg az új miniszterium erre nézve intézkedni fog.

— Bowyer, a nápolyi exkirály és pápa védője, le-velet intézett Palmerstonhoz, a melyben a Nápolyban pie-montiak által elkövetett „szörnyű tettek” miatt panaszko-dik, s fenyegeti az angol miniszteriumot, hogy ezekért ő is kér-dőre vonják. A „Times” csak guynyal emlékezik e levél-ről, a benne elősorolt „teteket”, mint a vatikan viszhag-jait, koholmányoknak nyilatkoztatja, s azt mondja: Senki se ordít egy a zsarnokság ellen, mint maguk a zsarnokok, ha bajban vannak.

— Belgrádból, aug. 14-ről írják: Ágyudörgés je-lentette a herczeg elutazását Kragujevácza ma reggel 6 órakor. A belügyminiszter és néhány tanácsos kísérik utjá-ban; a többi miniszter már tegnap előre elment s a hátra-maradt tanácsosok holnap követik. Egy zászlóalj gyalogság s egy itteg volt a kragujeváci uton felállítva, hol nagy néptömeg gyűlt össze. Sok hivatalnok és polgár kísérté a herceget a 3 órányira fekvő Rakoviczáig. A hg. kedden, 20-kán szándékozik megnyitni a szkupcsinát. A trónbeszé-det, mely igen terjedelmes, ő maga készítette.

— Kragujeváczból táviratozzák, hogy a herczeg 15-kén esti 7 órakor érkezett lóháton a városba, hol lelkes éljenzéssel fogadtatt.

— A „Nord” tudósítása szerint a szerb szkupcsiná-nak többek közt az örökösödés kérdése is ki lesz tűzve megvitatás végett. Mihály herczeg, kinek eddig még nincs örököse, unokaöccsét a 7 éves Milost, a néhai Obreno-vics Jefrem fiát fogadja örökösévé.

— A „Journal de Constantinople” szerint az oláh-or-szági újabb miniszterválság a francia és angol ügynőkök felszólalásának lenné következtése. Az említett ügynőkök ugyanis azt tanácsálk a fejedelmeknek, hogy ne tölje tovább miniszteriumának túlzó-szabadelmű intézkedéseit.

— A „B. H.” bécsi levelezője írja a dunafejede-lemségek állására nézve: Anglia kezdi átlatni a ve-zéleysé cselszövények nagy hálózattát, mely bizonyos oldal-ról az alsó-Dunánál és az albaniai partvidékek körül oly ügyesen szövöttek. Az angol követség titkára, Mr. Dunlop, a ki egykor Pesten hivatalos ügynők gyanánt működött, ma-gasabb utasítások folytán Bloomfield lord által azonnal a déli szláv tartományokba indittatik és pedig Zágráb, Ragusa, Zara, Soutari, Cettinje és Belgrádba; ezen kívül Martin al-admiral Corfuban rendeletet kapott a készenállásra, hogy

egy hajóosztálytal azonnal az osztrák-török partokhoz evezzen az adriai tengerre.

— New-York, aug. 8. A választások Kentuckyben az uniora névre kedvezőleg ütöttek ki. A congressus elfogadja a törvényjavaslatot, mely szerint azon negerek, a kik katonai szolgálatba állnak, szabadok. A confederalnak congressusa elnapolta magát. Egy Maclagh parancsnok-sága alatti separatista csapat Duguspring mellett megvertett. Hír szerint a szakadók 30 mfnyire vannak a Potomactól.

— Napoleon herceg nejével együtt f. hó 3-dikán Washingtonba érkezett.

Ujabb. A képviselőház aug. 21-ki ülésében, az országgyűlés elosztása ideje előtt Deák Ferencz indítványára, ezen eljárás ellen óvást megtenni szükségesnek tartja; az óvást tartalmazó okirat, mely magának Deák Ferencznek formulázása, felolvastatván, dörgő éljenzések mellett elfogadtatott. Nem tartja szükségesnek indítványa bővebb okadatalását. „Egyetlen fegyverünk — ugymond — a törvény, erre támaszkodva kell elleneállanunk az erőhatalomnak; régi közmon-

dás, hogy az igazság végül is győzni fog, de hogy erre biztosan számíthassunk, szükséges hogy a törvényes tétől egy hajszálnyra se térjünk le. Az országgyűlés szétosztása után, minden képviselő ismét egyes polgára lesz a hazának, s ő azon tiszta meggyőződéssel vonul vissza ismét magányába, hogy e ház minden tagja lelkiismeretesen felelt meg hivatásának. Reményét fejezi ki egyébaránt, hogy a hatóságok ezentul is szigoruan ragaszkodni fognak a törvényekhez, és öngyilkosságot nem követnek el.“ A közliszteteli hazafi szavai szönnem akaró éljenzéssel fogadtattak, a ház tagjai mind felállván e módon is kifejezők elesmerésüket. — Az indítványt kinyomatni, s a főrendekkel még azon napon közölteni határozatott. — Az alsó ház üzenetét 7 órakor vivén a főrendekhez Báno jegyző, az azt egész, terjedelmében magáévá tette.

— A „Korunk“ tegnapi távsürgönyében közli: Pest, aug. 22. Az alsóházban két leirat olvasott fel; az elsőben Haller tábornagy kinevez-

etik biztosul az országgyűlés felosztására; a másodikban a ház felosztása rendeltetik, miután az országgyűlés nem felelt meg a várakozásnak, kielégíthetlen követeléseket tett; fenn van tartva azonban, ha lehetséges lesz, új országgyűlést hívni egybe 6 hónap alatt.

Ghiczy előterjeszti, miképp Haller tudtára adta, hogy ellenszegülés esetére meg van bízva, erőszakhoz nyulni.

Deák nyilvánítja: az erőszaknak ellent nem állhatunk, kénytelenek vagyunk a parancsnak engedni, ragaszkodva tiltakozásunkhoz.

A ház e nyilatkozatot „éljen Deák! éljen a hazá!“ kiáltások közt magáévá teszi, s jegyzőkönyvre vétetvén. eloszlik.

A felsőház is hasonló módon oszlott szét.

T. és felelős szerkesztő DÓZSA DÁNIEL.

H I R D E T E S E K.

HIVATALOS.

(245)

Hirdetvény.

(1—3)

Szebenszék területén Resinár, Disznód és Gurariu helysegeiben a szarvasmarhák között a marhavész nyavalya; — Szászsebeszék területén pedig, Szászpián helységében a lépene nyavalya ütött ki.

Mi is oly hozzáadással tétetik közhirrre, miszerint a fennebb említett ragály folyamáról s megszűnéséről a közönség értesíteni fog.

Kolozsvárt, aug. 21-én 1861.

A kir. főkörmányszéktől.

(244)

Sz. 1507. 1861

Hirdetmény.

(1—3)

az állami lótenyésztési díjak e folyó évben Erdélyben történendő kiosztása iránt.

Ö csász. és ap. kir. Felseje 1860. február 9-dikén kelt legfelsőbb határozata értelmében az állami lótenyésztési díjak kiosztása e folyó évben következő módon fog megtörténni.

1) Állami lótenyésztési díjak ítélteknek:

a) 4—7 éves anyakanczaknak sikerült szopós csikóval, a melyek jól vannak tartva, egészségesek és erőtlenek, és jó tenyészkancaik minden tulajdonságaival bírnak.

b) három éves kanczaknak, a melyek kitűnő tenyésző képességet ígérnek, és befogva még nem voltak.

2) A tenyészési díjakért pályázó kanczak tulajdonosai helység-előjárósági bizonyítvánnyal kell hogy békonyítsák, a szopós csikóval bemutatott anyakanczáról, hogy a csikó születése előtt már birtokukban volt, a három éves kanczáról pedig, hogy annak anyja a bemutatott kancza születése előtt övék volt, és a bemutatott ló náluk nevelkedett.

3) Tenyészési díjat nyert anyakancza 7 éves kora eléréséig még egyszer pályázhatik újabb tenyészési díjért, ha a díj nyeresé után következő valamely esztendőben ismét bemutatattik sikerült csikóval. Oly anyakancza, a mely már két díjat nyert, többé nem pályázhatik.

4) A tenyészési díjak kiosztása történik ez évben. **Déészen** szeptember 10-én, **Maros-Vásárhelyt** szeptember 20-án, **Szebenben** szeptember 30-án, **Brassóban** october 10-én.

A nevezett négy pályázó helyek mindegyikén 10 díj, összesen 88 darab cs. k. aranyban osztatik ki, még pedig: **Csikós anyakanczaknak:** 1 díj 25 darab arannyal, 4 díj 6 darab aranyával; **Hároméves kanczaknak:** 1 díj 15 darab arannyal, 4 díj 6 darab aranyával.

5) A bemutatott kanczak díjdemességének megítélése, valamint a díj odaítélése is mind egyik pályázó helyen egy végre külön kinevezett polgáriakból és katonákból álló vegyes bizottság által történik.

6) Az odaítelt díjak a díjazott állatok tulajdonosainak az egész bizottság jelenlétében, valamennyi pályázó előtt arról adandó nyugtára rögtön készpénzben kiadatik a bizottság polgári tagja által, éppen úgy felolvastatnak azon tenyésztők nevei is, a kik díjra érdemes kanczakait hozták a pályahelyre, de a díjak elégtelen volta miatt jutalmat nem nyerhettek.

A díj-kiosztás eredményei és a pályázott állatok száma utólagosan szokott módon fog közhirrre tétetni.

7) Hogy a díjkiosztással megbízott bizottság idején tudtára juthasson az illető pályahelyre megjelent valamennyi pályázónak, minden pályázó kancza tulajdonosa köteles, magát legalább a 4. pontban kijelölt díjkiosztási napon legkésőbbre délelőtti 11 óráig, a pályahely megyéje vagy széke főispánjánál vagy főkirálybírájánál, vagy azok helyettesénél jelenteni, a kitől a további utasítást fogja kapni.

Kolozsvárt, aug. 12-én, 1861.

A kir. főkörmányszék elnöke
Gr. Mikó Imre s. k.

(238)

Pályázat.

(3—3)

Zilah sz. kir. város főorvosi állomása concursus után lévén bétöltendő, azok, kik e 315 osztrák frt fizetéssel ellátandó hivatalra pályázni kívánnak, folyamodványukat folyó 1861-dik évi szeptember hó végéig Zilah város tanácsához adják be.

Szilágyi János, főjegyző.

NEH HIVATALOS.

(246)

Egy jó kiadó ZONGORA kerestetik. Bővebb tudomást vehetni STEIN J. könyvkereskedésében.

(1—3)

(247)

Egy jó állapotban levő ház cserébe, pénztoldás mellett kerestetik; legyen az a belvárosban, napsoron. Bővebben királyutczában 22. szám alatt.

(1—3)

(239)

Eladók!

(4—4)

1. Egy 115 vékás jól megtrágyázott szántóföld, hidelvén a nagyvízra végén, badonkút mellett, egy tagban.
2. Magyarutca végén a szamosfalvi út mellett, egy 25 vékás jól megtrágyázott szántóföld.
3. A Kajántó völgyén egy 60 vékás szántóföld, 4 szekér szénát termő réttel.

4. A meleg-völgyben egy 8 szekér szénát termő réttel.
 5. A nagyutczában, néhai Kolozsvári Imre-féle ház mellett egy nagy kiterjedésű telek, gazdasági épületekkel, kerttel, egy szoba és konyhával.
 6. 70 szekér jó széna.
- Mindezek akár együtt véve, akár külön, megvásárolhatók. Értekezhetni erről a kétvíz közt, barompia 60 szám.

(222)

Iskolákat illető!

(5—5)

Ámbár könyvkereskedésem iskolai könyvekkel bőven el van látva, mégis megtörténik, hogy nagyobb megrendeléseknél egy vagy más könyvből a szükséges mennyiségű példányokkal rögtön nem szolgálhatok; minélfogva hogy a beállandó iskolai évre megkívántató könyvek beszerzését a **kellő időre** késedelem nélkül eszközölhessem, bátor vagyok az erdélyi t. cz. tanár urakat és népiskolák tanítóit tisztelettel fölkérni, sziveskedjenek a szükséges könyvek mennyiségéről engem minél előbb értesíteni.

Egyzersmind tudatom, hogy minden megrendelésnél némi **kedvezményt** nyújtandok, — **20—30 o. é. frtot meghaladó összegnél pedig illő ingyen példányokkal is szolgálom** a szegényebb sorsu tanulók részére s a szállítási bér fedezésére, mely által a tanulók — bármely távolságban — könyveiket a **rendes bolti áron** kaphatják.

Kolozsvárt, augusztus hó 3-án, 1861.

Stein János,
könyvárus és kiadó.

(243)

Kiadó szoba kerestetik.

(2—3)

belső farkas-, királyutczában, vagy ennek szomszédságában. A kiadni szándékozó értekezhetik bel-farkasutczában 74-dik szám alatt.

(234)

Eladó ház.

(6—6)

Szentegyházutczában a **475 szám alatti** 7 szoba-, konyha-, és kamara- és istállóval ellátott ház eladó. Értekezhetni hidutca 302 szám alatt.

(228)

Haszonbéri hirdetmény.

(9—9)

Az erdélyi unitárius nemes Statusnak nemes Alsó Fejér vármegyében Ladamoson, N. Szentől csak két órai távolságra lévő rész jószág, ugymint maga az udvarház, körülette fekvő gabonás, csűr, istálló, szép kiterjedésű szántó és kaszáló helyeivel s gyümölcsösökkel, e folyó 1861-ik évi szeptember 29-ik napjától kezdve jövő 1868 ik évi április 24-ik napjáig, hat és fél évre haszonbérbe kiadó, a haszonbéri feltételekről és a jószág terjedelméről tudomást vehetni helyt Ladamoson gazdatiszt Kovács Jánosnál, s Kolozsvárt Ferenczi Mozesnél belső magyar-utczában 410. szám alatt.

(242)

Hirdetés végképpeni eladásra.

(2—3)

A piacszoron idős Szathmári György ur 455 sz. tulajdon háza alatt a Tutsek József-féle kereskedés, ellátva mindennemű női és férfi kelmékkel, **szabad kézből**, kisebb és nagyobb mennyiségben **hatalatlan leszállított olcsó ár mellett** készpénzen végképp minden eladatik.

Sz. 347. 1861.

(241) (2—3)

A kolozs-monostori alapítványi uradalomhoz tartozó ugynevezett kardosfalvi három kerekű lisztelő-malom, folyó évi szeptember hó 2-án az itteni uradalmi irodában délelőtti 10 órakor tartandó közárverés után három egymás után következő esztendőkre, u. m. folyó évi october hó 1-sőjétől elkezdve a következő 1864-dik év szeptember hó utolsó napjáig haszonbérbe kiadó. A kolozs-monostori uradalmi gazdasági hivataltól.

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvártt kapható

Arany kinostár, ezer titkos szerrel a közjólét előmozdítására és iparizlet lendítésére. Kiadta Beyse J. Ára 1 frt 40 kr.

Kalauz a gyümölcsfa ültetés, nyesés, és a bátorkeszi faiskolában találtató s csemetékben vagy oltóveszszőkben megrendelhető gyümölcsfajok körül; közrebocsátja Kovács J. Ára 80 kr. (Schwicker) **Geschichte der Temeser Banats**. Ára 3 frt.

IRMA CSÁRDÁS

zongorára, szerző és tisztelettel ajánlja gr. Bethlen Irma kisasszonynak Pongrácz József. Ára 60 kr.

Hölgyek titkára, vagy is legújabb levelező nők számára, ára 1 frt. Legújabb szerkezetű népszerű **Magyar levelező és Házi ügyvéd**. Szerkeszté Farkas Elek. Ára 80 kr. (Kovács Zsigmond) **Magyar árva-gyám**, összehasonlítja az osztrák birodalmi törvényekkel. Ára 1 frt. Országgyűlési **Árny- és Fényképek**, rajzolta Kákay Aranyos. Ára 60 kr.